

Conclusies na tweede meting in 2023

Algemene observaties

In algemene zin is een duidelijke verschuiving te zien in de mate waarin op de scholen in de peilgroep anno 2023 stelselmatig, structureel en breed gedragen aandacht en ruimte is voor het thema hoogbegaafdheid en in het verlengde daarvan de afstemming op de onderwijsbehoeften van hoogbegaafde leerlingen.

Meer scholen geven aan een beleidsplan HB te hebben dat voortkomt uit een schooleigen visie op HB en op meer scholen worden beleid en visie gedragen door het hele team. Ook hebben meer scholen inmiddels het eigen onderwijsaanbod voor HB-leerlingen beschreven in het ondersteuningsplan. Bovendien hebben beduidend meer scholen een HB-specialist in het team én wordt er meer gebruikgemaakt van externe deskundigheid, al dan niet via het samenwerkingsverband.

De 'moeilijke doelgroep' – denk aan: onder presterende HB-leerlingen, HB-leerlingen met een 'dubbel bijzonder' profiel, exceptioneel hoogbegaafde leerlingen – wordt in toenemende mate gesignaleerd. Maar vormt ook een puzzel voor veel scholen, zo valt uit de antwoorden op te maken.

Schijf van 5 van HB-onderwijs

Als we de huidige stand van zaken met betrekking tot de **Schijf van 5 voor HB-onderwijs** onder de loep nemen, zien we een duidelijke verschuiving naar meer en beter passend aanbod op alle onderdelen. Een overzicht:

Visie: *De visie op HB-onderwijs wordt gedragen door het hele schoolteam*

Op de meeste scholen in de peilgroep wordt de visie op HB in toenemende mate gedragen door het hele team en maakt verdergaande (extra) ondersteuning meer en meer deel uit van deze visie.

Signaleren: *Structurele signalering van HB-leerlingen in alle (jaar)groepen van de school*

Ook hier is een duidelijke verschuiving te zien van meer incidentele naar structurele en school-brede signalering. Opvallend is ook de toename in de mate van signalering van de 'moeilijke doelgroepen'.

Professionaliseren: *Professionalisering op het gebied van HB voor alle leden van het schoolteam*

Hetzelfde geldt hier: Op meer scholen is sprake van een – een minder of meer verregaand - professionaliseringsplan op het gebied van HB. Wel is er nog altijd een zekere mate van vrijblijvendheid op een deel van de scholen als het gaat om deelname. Van professionalisering die verder gaat dan kennis en vaardigheden, is op de meeste scholen nog amper sprake.

Compacten: *Een compact lesaanbod voor één of twee vakgebieden in alle groepen*

*Op dit vlak is een flinke toename te zien waar het gaat om de **stelselmatigheid** en de **mate** van compacten en de bijbehorende differentiatie en verrijking. Meer scholen kiezen bovendien voor deelname aan DWS als vorm van extra ondersteuning.*

Verrijken: *Een verrijkt lesaanbod voor één of twee vakgebieden in alle groepen*

*Veruit de meeste scholen boden al – en bieden – verrijking aan, maar er is een opvallende verschuiving te zien richting van **meer** en **beredeneerd** compact en verrijkt aanbod, in combinatie met meer extra ondersteuning, waaronder ook een voorziening als DWS valt. Bij die ondersteuning is bovendien in toenemende mate oog voor gedragsaspecten.*

Observaties en mogelijke verklaringen m.b.t. behoeften van scholen nu en in de toekomst

‘Scholing van personeel’ en **‘structurele FTE voor HB-doeleinden’** worden door scholen nog steeds in vrijwel dezelfde mate genoemd bij de vraag wat zij nodig hebben om het onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen in school beter passend te maken. Dit zou kunnen betekenen dat de (extra) personele inzet op HB-gebied op scholen nog kwetsbaar is, mogelijk als gevolg van leerkrachtentekort. HB-specialisten - en andere ambulante medewerkers - worden mogelijk ingezet om de groepen bemenst te hebben. Dat kan gevolgen hebben voor de ondersteuning als geheel.

Waar het gaat om behoeften en gewenste faciliteiten in de toekomst, noemen anno 2023 meer scholen **‘Voltijds HB’** en **‘Een voorziening voor dubbel bijzondere leerlingen’**. De behoefte aan meer HB-expertise in en rond de school is daarentegen afgenomen. Dat zou erop kunnen duiden dat scholen weliswaar de meeste HB-leerlingen inmiddels beter kunnen bedienen, maar dat zij zich nog onvoldoende in staat en/of gefaciliteerd voelen om af te stemmen op leerlingen met een zodanig sterk HB-profiel dat de uiterst geboden extra inzet niet voldoende is en/of op die van leerlingen die naast HB een uitdaging op het gebied van gedrag hebben. Op de meer complexe HB-puzzels hebben scholen nog onvoldoende een antwoord en zij zien oplossingen in aanvullende voorzieningen.

Rol van het project Versterken HB-onderwijs

Hoewel de in dit verslag uitgewerkte positieve uitkomsten op basis van de vragenlijst niet met zekerheid één-op-één te relateren zijn aan de initiatieven van het samenwerkingsverband binnen het project *Versterken onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen*, ligt het sterk voor de hand dat deze een rol hebben gespeeld bij de verbetering van passend onderwijs voor HB-leerlingen tot nu toe.

Binnen het project is sterk ingezet op allerlei vormen van scholing, verdergaande professionalisering, expertisedeling, intervisie, ontmoeting, uitwisseling en ondersteuning op casusniveau en daar voorbij.

Het doel van al deze inzet was om professionals op de scholen zelf verder te versterken, opdat zij zich steeds beter in staat voelen om adequaat en planmatig af te stemmen op de HB-doelgroep in de school, als onderdeel van het ondersteuningsaanbod op de school als geheel. Het effect van de initiatieven binnen het project Versterken HB-onderwijs lijkt inderdaad te zijn dat scholen zich in het algemeen beter toegerust voelen om passend onderwijs voor hoogbegaafde leerlingen te verzorgen op alle aspecten die hierbij horen. Dit strookt bijvoorbeeld met het gegeven dat inmiddels meer scholen een – al dan niet via het samenwerkingsverband opgeleide - HB-specialist in de gelederen hebben en de inmiddels opgedane kennis, kunde en expertise steeds beter lijken te benutten. Tegelijkertijd bieden de observaties rondom puzzels als ‘dubbel-bijzondere’ leerlingen en de exceptioneel HB-leerlingen aanknopingspunten voor ondersteunende initiatieven in de (nabije) toekomst. Los daarvan is er ook op de meeste andere onderdelen van passend onderwijs voor HB-leerlingen, c.q. De Schijf van 5 voor HB-onderwijs, nog ruimte voor verbetering en ontwikkeling.

Andere factoren van (mogelijke) invloed

Parallel aan de periode tussen de eerste meting in 2019 en de tweede in 2023, loopt de ontwikkeling van het nieuwe **Onderwijsresultatenmodel van de Inspectie voor het Onderwijs**. Het voert binnen het verband van dit onderzoek te ver om dit nieuwe wegingskader uitgebreid toe te lichten, op de [website van de Inspectie voor het Onderwijs](#) is hierover meer informatie te vinden. Een relevant en cruciaal aspect van dit nieuwe kader benoemen we hier wél, dat is het bij dit model behorende aangepaste wegingskader voor basisscholen. In grote lijnen betreft dit de verwachting dat scholen hun basisaanbod steeds beter afstemmen op de onderwijsbehoeften van de leerlingenpopulatie als geheel, aansluitend op de zone van de naaste ontwikkeling van de grootste groep leerlingen, oftewel de ‘didactische middenmoot’. Het beoogde effect daarvan is dat het merendeel van de leerlingen al in

de basis een beter afgestemd aanbod ontvangt waardoor verdergaande differentiatie makkelijker is te realiseren binnen de context van de groep. Daar vandaan wordt dan vanzelf inzichtelijker voor welke leerlingen nog meer en extra ondersteuning nodig is. Voor de onderwijsbehoeften van de groep meer- en hoogbegaafde leerlingen zou dit logischerwijs moeten betekenen dat deze meer en meer nauwkeurig gedefinieerd kunnen worden en derhalve een beter afgestemd aanbod kan worden gerealiseerd. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat scholen als gevolg van dit veranderde kader – en de bijbehorende opbrengstverplichtingen – het vizier de afgelopen jaren in toenemende mate op de passende afstemming hebben gericht.

De wellicht duidelijker gevoelde opdracht om af te stemmen op de schoolpopulatie kan een bijdrage hebben geleverd aan de mate waarin scholen inzetten op professionalisering. En dus in het algemeen meer gebruik maken van allerlei scholings- en professionaliseringsaanbod, waaronder dat van het samenwerkingsverband. Dit zou eveneens een deel van de verklaring kunnen zijn voor de positieve uitkomsten van de tweede meting als het gaat om beter passend onderwijs voor HB-leerlingen.

Andere factoren die de afgelopen jaren mogelijk in welke vorm van ook van invloed zijn geweest: het (toenemende) leerkrachtentekort, de schoolsluiting gedurende de Covid-19 pandemie, de toenemende druk van de ‘prestatie maatschappij’ en überhaupt de toenemende aandacht voor hoogbegaafdheid binnen het onderwijs en daarbuiten. Deze factoren zijn echter te ongrijpbaar om ze onderbouwd te kunnen relateren aan de uitkomsten van dit onderzoek.

Blik op de toekomst

Vervolg project Versterken HB onderwijs

Bestendiging - Op basis van de uitkomsten van deze tweede meting, kunnen we als SWV PO-ZK met reden stellen dat het gesubsidieerde project *Versterken onderwijs aan HB-leerlingen* haar vruchten heeft afgeworpen. Een deel van het tussen 2019 en 2023 ingezette aanbod wordt dan ook door het SWV na afloop van de projectperiode voortgezet en verder ontwikkeld. Denk aan:

- Leerkrachtmiddagen rondom HB-gerelateerde thema's;
- Day a Weekschool, inmiddels een vaste waarde binnen het aanbod voor HB-leerlingen;
- De Kenniskring HB waarmee we ontmoeting, uitwisseling en intervisie faciliteren voor de HB-specialisten van onze scholen;
- Peers4Parents bijeenkomsten, die we samen met het CJG organiseren voor ouders van HB-leerlingen. (Psycho-educatie/intervisie rond HB-gerelateerde opvoedthema's);
- Bestendigen van de huidige expertise rondom HB-gerelateerde gedragsvraagstukken binnen de Expertisepool.

Verdieping - Ook zijn op basis van onze ervaringen in de projectperiode al enkele besluiten genomen over aanvullend vervolgaanbod. De wenselijkheid van deze toekomstige initiatieven wordt zonder meer onderstreept door de uitkomsten van deze tweede meting. Zo geven scholen aan behoefte te hebben aan verdergaande professionalisering op HB-gebied. Zeker is al dat wij komend schooljaar (2023-2024) in een deel van deze behoefte voorzien door het volgende aanbod:

- Een verdiepende vervolgopleiding – in aansluiting op de drie eerdere edities van de opleiding HB-specialist - die is gericht op rolversterking van HB-specialisten, zodat zij de rol van expert krachtig en met vertrouwen neerzetten binnen ons SWV, zowel in de context van de eigen school als in het bredere kader van het SWV als geheel.

Ontwikkeling - Voorts klinkt duidelijk de roep om versterking van de scholen c.q. uitbreiding van het aanbod binnen het SWV bij het afstemmen op de onderwijsbehoeften van 'dubbel bijzondere' HB-leerlingen en die van exceptioneel hoogbegaafde leerlingen. Wij denken dat de bestendiging, ontwikkeling en uitbreiding van het aanbod zoals hierboven beschreven hier al een bijdrage aan kan leveren. Immers: hoe beter afgestemd in de basis en daar net voorbij; hoe duidelijker wordt welke aanvulling nog nodig is voor enkele specifieke leerlingen. Maar het is niet voldoende om alle puzzels op te lossen. Daar ligt nog een opdracht voor de scholen en dus voor het samenwerkingsverband.